

Forfatter: J. K. Andesen

Titel: J. C. Hostrup

Anvendt udgave: J. C. Hostrup

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (dsl.dk)

Det Kongelige Bibliotek (kb.dk)

Jens Christian Hostrup

Indhold

- [Indledning](#)
- [Biografi](#)
- [Forfatterskabet](#)
- [Forfatterskabets efterliv](#)
- [Tekstoplysninger](#)
- [Annoteret bibliografi](#)

Indledning

Generel karakteristik og placering

Af Hostrups værker er det egentlig kun hans tre studenterkomedier, *Gjenboerne* (opf. 1844, udg. 1847), *En Spurv i Tranedands* (opf. 1846, udg. 1848, med året 1849 på titelbladet efter tidens praxis) og *Eventyr paa Fodreisen* (opf. 1848, udg. 1849), der fortsat sikrer forfatteren hans plads blandt den danske litteraturs klassikere, og selv disse har siden deres fremkomst i 1840'rne oplevet et markant, men næppe ganske retfærdigt fald på den litterære børs. Det er vel ikke uforståeligt, at nutidens studerende, i deres kamp med pressede studietider, erhvervsarbejde og en knapt tilmålt "SU", har svært ved at forbinde megen realitet med stykkernes studentikose idyl blandt sorgløst filosoferende og festende regensianere, ligesom litteraturhistoriske fremstillinger placering af Hostrup som "epigon" naturligvis har skadet forfatterskabets renommé i moderne øjne.

Men den, der giver stykkerne selv en chance, vil ved selvsyn se sig belønnet med velkonstruerede kompositioner, en naturlig og ofte elegant dialog, en idémæssigt konsekvent dramatik, der stadig kan underholde ved læsning og gøre sig på scenen.

Også digterens erindringsværk fortjener at huskes for sit autentiske tidsbillede og sine mange værdifulde oplysninger, ligesom flere af Hostrups digte meget vel kan stå for et gensyn i dag. Forfatterskabets værdi ligger især i, at det bærer et kunstnerisk velformet vidnesbyrd om en "verden af i går" og en ærligt ment bekendelse til sin tids idealistiske værdier.

Biografi

Hjemmet, der var jævnt velstående, og hvor Hostrup var eneste søn mellem tre søstre, prægedes af faderens glæde ved musik og poesi; sommerophold i byens omegn (Valby) stimulerede hans sans for naturen. Faderens tidlige død (1830) betød en mærkbar økonomisk dérouté. I skoletiden, hvor Hostrup let skaffede sig mange begavede venner, modtog han holdbare litterære indtryk af bl.a. Oehlenschläger; valget af det teologiske studium skyldtes ikke mindst teologiprofessoren og den senere biskop H.L. Martensens filosofiske forelæsninger (i hegeliansk ånd). Opholdet på Regensen og deltagelsen i studentertilværelsen blev af afgørende betydning for ham og satte sig dybe spor i hans dramatiske og lyriske forfatterskab. Når Hostrups tidlige dramatik trods modstand fra teaterchefen (J.G. Levetzau) allerede i 1840'rne kunne vinde optagelse på Det kgl. Teaters repertoire, var det især takket være Hostrups gamle skolekammerat, skuespilleren Kr. Mantzius (1819-79), der med glans havde udført løjtnant von Buddinges rolle ved *Gjenboernes* première, delvis også protektion fra J. Collin (kendt fra H.C.

Andersens biografi). Overtagelsen af gejstligt embede var resultatet af et bevidst valg (jvf. afsnit III.3) på digtningens og teatrets bekostning; det virkede derfor overraskende, at Hostrup i sit otium genoptog den dramatiske produktion og skrev yderligere tre - endda indbyrdes meget forskellige - stykker. Ønsket om et fast embede havde antagelig også forbindelse med Hostrups samtidige, anden ægteskabsindgåelse med Elisabeth Hauch (hans første hustru, en søster til netop omtalte skuespiller Mantzius, var død 1849 kun et par måneder efter brylluppet). Den karakterfaste Elisabeth har sat sig klare spor i Hostrups forfatterskab, dels ved at fuldføre hans erindringsværk, dels som inspirationen bag problemdramaet *Eva* (udg. 1880, opf. 1881). Skønt næsten blind arbejdede Hostrup i sine sidste leveår på sine nu flere gange nævnte, højst interessante *Erindringer fra min Barndom og Ungdom* (1891).

Forfatterskabet

- [Studenterkomedierne](#)
- [Øvrig dramatik](#)
- [Øvrig skønlitterær produktion](#)
- [Øvrige skrifter](#)

Studenterkomedierne

- [Genre](#)
- [Komposition og handlingselementer](#)
- [Litterær satire](#)
- [Tidsbillede](#)
- [Musik](#)
- [Idéindhold](#)
- [Opførelser](#)

Genre

En studenterkomedie kan bestemmes som en komedie, hvor en eller flere studenter er af afgørende betydning for stykkets handlingsgang og/eller tematik - vel at mærke i deres egenskab af studenter. Med henblik på Hostrups dramatik vil dette sige, at enkeltstående repræsentanter for den akademiske stand som kandidat Hellebæk i *Intrigerne* eller professor Tusgaard i *Feriegjæsterne* (der jo rigtignok heller ikke er studenter længer) ikke ved deres blotte forekomst gør disse sangspil til studenterkomedier. I de egentlige sådanne fra Hostrups hånd ser vi derimod - i *Gjenboerne* og *En Spurv i Tranedands* - regensianere optræde i og som repræsentanter for deres milieu eller - i *Eventyr paa Fodreisen* - den følsomme Ejbæk og den rationelle Herløv på en burschikos vandring, hvor de reagerer på stimuli fra natur og samfund som ægte Minervasønner.

Litteraturhistorisk kan der udpeges tre sæt rødder til Hostrups studenterkomedier. For det første studenterdigteren Carl Plougs fire lidt ældre såkaldte atellaner, en genrebetegnelse, Ploug dog kun anvendte explicit på to af dem. Anvendelsen af den i Plougs og Hostrups fælles milieu er et studentikost træk; atellanerne var oprindeligt oldromerske, improviserede maskekomedier med få, faste figurer og faste *lazzi* (dvs. stereotype sceniske tricks eller "numre" af mere eller mindre akrobatisk karakter), beslægtede med og muligvis den historiske oprindelse til *commedia dell'arte*. To af Plougs atellaner, *Den forvandlede Regensianer* (1839) og *Contubernalerne eller Livets Dialektik* (ca. 1840) er forblevet uudgivet. Den tredje, *Sylvesternat*, der opførtes 1841 under Plougs pseudonym Poul Rytter, blev udgivet af Oskar Schlichtkrull i

1913. Den fjerde, *Kjærlighed under Quarantaine. Original Farce i 1 Act med Chor*, der blev opført 1842, er udgivet i Axel Sørensens samling *Studenterkomedier* i 1904 (s. 45-88).

For det andet J.L. Heibergs vaudeviller, som allerede den unge Hostrup beundrede, efter egen angivelse især *De Uadskillelige* (1827) og *Nei* (1836). Det er symptomatisk, at Hostrup til sine første dramatiske arbejder benytter den Heiberg'ske genrebetegnelse "Vaudeville", som han først fra og med *Eventyr paa Fodreisen* udskifter med den mere puristiske "Sangspil" o. lign. - og da, i et forord i dette stykkes originaludgave, udtrykkeligt betoner, at de to udtryk skal anses for helt synonyme.

Den tredje litterære forudsætning for Hostrups dramatik findes i den Raimund-Nestroy'ske eventyrkomedie (benævnt efter de østrigske forfattere F.R., 1790-1836 og J.N.N., 1801-62), hvorfra Hostrup overtager den tvangfri blanding af realistisk milieu og overnaturlige elementer (fx i *Gjenboerne* og *En Spurv i Tranedands*, jvf. flg. afsnit).

Komposition og handlingselementer

Af de tre anførte studenterkomedier udviser de to første, *Gjenboerne* og *En Spurv i Tranedands* i adskillige henseender den samme Handlungsstruktur. Dette forhold bliver mest iøjnefaldende, når man undersøger handlingselementernes fordeling på de (hhv. tre og fire) akter, hvori komedierne er inddelt. Det abstrakt fælles kan udpeges som flg.: I komediernes førsteakt præsenteres studenterne (kollektivt og individuelt, med delvis personsammenfald mellem de to stykker) og en mytisk/overnaturlig figur tildeler en person en magisk rekvisit, der privilegerer sin bærer, men hvis trolddomskraft er tidsbegrænset. I midterakten/ midterakterne (*Gjenboerne*: 2. akt, *En Spurv*: 2. + 3. akt) foranstalles og gennemføres der i det ikke-akademiske milieu en selskabelig sammenkomst (med selskabslege), hvorunder den magiske rekvisits trolddomskraft får en afgørende funktion; et frieri finder sted, og en forlovelse indgås. I sidsteakten opklares hidtidige uforklarlige forhold, de rette pardannelser etableres, og den poetiske retfærdighed sker fyldest.

Eventyr paa Fodreisen falder, bortset fra sidsteaktens knudløsning, uden for dette skema. Den sværmeriske naturelsker Ejbæk (en Rousseau-type) og den rationelt-praktiske Herløv (en Holberg-type), begge studenter, kommer på deres vandretur i Nordsjælland til herregården Strandbjerg, der ejes af en assessor Svale, til hvis husstand desuden hører to unge, giftefærdige damer (af tilsvarende forskelligt naturel). Her involveres de i et erotisk og kriminalistisk intrigespil, hvori der desuden indgår en meget lidt skarpsindig birkedommer (politimester), Krans, en skurkagtig forstkandidat, Vermund og en undvegen straffefange, "Skriverhans".

Litterær satire

Litterær satire findes især i *Gjenboerne*, hvor den til gengæld har flere genstande. Den ene genstand er Søren Kierkegaard. Den student, som har forlæst sig på dennes tidlige forfatterskab og især *Enten-Ellers* første del (1843) med de pointerede "Diapsalmata", og hvis "dialektiske" retorik udgør vittige stilparodier herpå, *hed* faktisk i komediens oprindelige version: Søren Kirk, men fik i senere udgaver navnet ændret til: Søren Torp - efter at filosofen var blevet vred over drilleriet, hvorom Hostrup åbenhjertigt beretter i sine erindringer (1891, I, s. 142f). Det berømteste tilfælde af Søren Kirks/Torps Kierkegaard'ske tirader forekommer i *Gjenboernes* 1. akt, 5. scene, hvor studenterne diskuterer anvendelsen af et kasseoverskud, og én har foreslået velgørenhed: at sende pengene til aktuelle katastrofeområder, "til de brændte Svenskere eller til de druknede Jyder" (den her i ADL udlagte udg., s. 35).

Andre genstande for litterær satire fremkommer i forbindelse med Jerusalems Skomager eller "den evige jøde" Ahasverus, som i *Gjenboerne* forsyner student Klint med "Lykkens Kalosker" (smst., s. 49). Ahasverus-skikkelsen havde i løbet af det foregående halve århundrede afgivet et populært litterært stof, udnyttet af bl.a. Goethe (1774) og talrige tyske romantikere (se E. Frenzel: *Stoffe der Weltliteratur*, 1963, p. 15f). I Hostrups komedie optræder Ahaverus derfor som forfulgt af små og større poeter, hvoriblandt Ingemann, der 1833 havde udgivet digtkredsen *Blade af Jerusalems Skomagers Lommebog* (senere betitlet *Ahasverus*), og H.C. Andersen, der 1838 havde udgivet eventyret om "Lykkens Kalosker" (i *Tre Digtninger*), og som, hvad der var almindeligt kendt, arbejdede på *sin Ahasverus*, der dog først udkom 1848; de skoses begge med navns nævnelse, men synes siden at have tilgivet deres satiriker (*Erindringer fra min Barndom og Ungdom*, s. 137-42). Hos Andersen fungerer de magiske galocher som en tidsmaskine, hos Hostrup gør de deres bærer usynlig.

Et moment af litterær satire i *Gjenboerne* møder vi endelig, da den skrækkelige løjtnant von Buddinge, terroriseret og forfjamsket af sin usynlige antagonist Klints idelige "Vogt dig!", som led i pantelegen vil deklamere 8. strofe af Poul Martin Møllers berømte digt "Hjemve" ("Rosen blusser alt i Danas Have", Poul Møller: *Skrifter i Udvalg*, udg. af Vilh. Andersen, 1930, I, p. 75) - se det parodiske resultat i ADL's her benyttede udg. p. 89f!

Tidsbillede

Som tidligere nævnt går flere af studenterne igen fra *Gjenboerne* til *En Spurv i Tranedands*. Det gælder Kierkegaard-eftersnakkeren Søren Torp (opr. Kirk), og det gælder den oratoriske stud. jur. Hutter. Det er gennem dennes blomstrede skåltale-retorik, komediens referencer til de aktuelle politiske forhold kommer mest direkte til udtryk. Bag hans svulstige tirader, der let opfattes som en parodi på politikeren Orla Lehmanns (1810-70), kommer et politisk program til syne, der var typisk for 1840'ernes studenterungdom: skandinavisme (gerne med politisk union som endemål), Slesvigs inkorporering i Kongeriget (gerne med udskillelse af Holsten) og en "fri", demokratisk forfatning (gerne etableret gennem revolutionær aktion). Skønt formen, hvori Hutter fremfører dette program, latterliggøres, er hans overbevisning dog utvivlsomt ærlig - i modsætning til den politiske opportunist konsul Varbjerg, der her i enevældens sidste dage kun attrår at blive benådet med en baronisering.

Fra det politiske til det sociale: I *En Spurv i Tranedands* er studenternes verden knap så dominerende som tilfældet var i *Gjenboerne*; faktisk gengiver *En Spurv* et forholdsvis realistisk tværsnit af væsentlige dele af det samtidige danske samfund. Nederst finder vi en dérouteret håndværkerstand (skræddersvenden Ravn, skomager Tokkerup) med behov for supplerende løsarbejde, over studenternes sociale midterposition og heroverfor et hovedrigt (handels-) borgerskab (familien Varbjerg), der fraterniserer med, snobber for, forsøger at udnytte, men ringeagtes af en på tidspunktet dødsdømt (rang-) adel.

Musik

I vaudeviller/sangspil indtager de indlagte sange og deres melodier naturligvis en vigtig plads. Musikken foreligger udgivet samlet i *Musiken til Hostrups Komedier* (Kbh. & Leipzig, u.å.), væsentlige dele desuden i Erik Bøghs *Den danske Vaudeville I-III* (Kbh. & Lpz. [1919]). Her skal der blot peges på de vigtigste melodikilder, som disse delvis fremgår af de explicitte melodiangivelser, de såkaldte *timbres*, i Hostrups tekst. Tilsammen indeholder de tre studenterkomedier 60 sange; heraf anføres det for 23 sange, at melodien stammer fra et af Carl Michael Bellmans hovedværker *Fredmans Epistlar* (1790) eller *Fredmans Sånger* (1791), direkte eller indirekte (det sidste i tilfældet p. 349, hvor den angivne melodi vides at være identisk

med epistel 51's). Det er imidlertid en etableret kendsgerning, at Bellman sjældent, om nogensinde, er ophavsmand til de melodier, der benyttes til hans viser: Kun for et lille mindretal af hans "epistlar" og "sånger" har man *ikke* kunnet påvise *hans* musikalske kilde og dermed ikke kunnet *udelukke* Bellman som komponist. Blandt de melodier, Hostrup har overtaget til sine studenterkomedier, gælder det epistlerne 31, 47, 58, og 64 samt sangene 27 og 38. Som Bellman-låner er Hostrup både nybrydende og tidstypisk. Nybrydende ved ikke - som sine forgængere Heiberg og Hertz - at begrænse sit revir til *Fredmans Epistlar*, men at benytte også *Fredmans Sånger*, tidstypisk ved i overvejende grad at begrænse Bellman-lånene til rene melodilån, dvs. foretage en purificerende frafiltrering af den anakreontiske svenskers ofte ganske grove omtaler af vin og elskov (se herom Jens Kr. Andersen: *Bellman og de danske guldalderdigtere*, 1996, spec. om Hostrups Bellman-benyttelse: s. 69-80). Der findes dog flere interessante undtagelser fra denne hovedregel, dvs. tilfælde, hvor mere end blot melodien overtages fra Bellman. Når studenterne i *Gjenboerne* således holder generalforsamling for at vedtage og retfærdiggøre et "sold" og synger "Nu saa kom, tag fat/paa en frisk Debat!" (s. 32f) til melodi af epistel 67, "påklædningsvisen" "Til Mutter på Tuppen" ("Fader *Movitz*, Bror!/Spänn igen dina skor"), drejer det sig i begge tilfælde om livs- og forventningsglæde under forberedelsen til en fest. Tilsvarende er den træske løjtnant von Buddinges selvaflørende monologvise "Hèr med Fryd jeg Rigdoms Spor/overalt opdager" (s. 67) og hans over for Klint forklarende: "Jeg var i Selskab - hos en Baron, /der var den fineste Konversation" (s. 99) til melodi af hhv. sang 10 og epistel 45, består der et motivfællesskab omkring hhv. en ønskedrøm om velstand og social opstigning og en beretning om en sammenkomst, der er endt med en ydmygelse af fortælleren. Lignende overtagelser af motiv sammen med melodien finder vi i *En Spurv i Tranedands*, da kæresteparet Mine Tokkerup og Ravn i anden akts 12. scene tager en foreløbig afsked med hinanden med udsigt til gensyn samme aften hos konsul Varbjerg, hvor hun skal servere, han blænde det snobbete selskab takket være dronning Gunhilds magiske arming: "Naar jeg ser - /[...] Naar du ser - /[...]/dig som fin - /[...]Kavalier - " (s.183). Melodikilden er epistel 33, der ligeledes omhandler en afsked fra et "lavt" milieu med udsigt til snarligt gensyn: "Fader Mowitz's öfverfart til Djurgården". En tilsvarende lighed i situations-motiver kan konstateres, da Ravn, opfattet som berejst verdensmand, i tredje akts 6. scene diverterer selskabet med indholdstomme "rejseminder": "I Paris man har det saa inderligt godt" (p. 194). Melodien er af epistel 47, der ligeledes besynger en resultatløs (men dog faktisk foretaget) rejse, nemlig Mollbergs, da han er ude at arrangere Wismar-mutters begravelse, men "Hvad glömde jag Gossar? på listen si där!/Processen och Kistan, Mon cher."

I *Eventyr paa Fodreisen* kan der konstateres et interessant forhold m.h.t. Hostrups Bellman-lån: I de fire tilfælde, hvor melodien hentes i *Fredmans Epistlar*, drejer det sig om et blot og bart musiklån, medens lånet i de fire tilfælde, hvor melodien hentes i *Fredmans Sånger*, Hostrups nyskabelse på området, omfatter ikke blot musikalske, men også semantiske aspekter af kilden. Det morsomste eksempel på dette sidste er den undvegne straffefange "Skriverhans" uforlignelige apologi for berigelseskriminalitet, "Naar [dvs.: hvis] aldrig en frysende Haand sig et Læ/søger i Naboens [dvs.: næstens] Lomme" (s. 253) - den synges til melodi af Fredmans sang 38, "En Potiphars hustru", hvis skabrøse pointe udgøres af en apologi for ægteskabsbrud!

Men Hostrup, der var musikkyndig og naturligt musikalsk, øste af andre kilder end Bellmans. Som god Heibergianer forstod han kunsten at genbruge en i samtiden populær schlager, som publikum kendte med en anden tekst. Exempler herpå findes her i ADL's Hostrup-udgave ss. 83, 136, 157, 227, 266, 268, 281 og 320. Herhen hører mere specielt melodier kendt fra klubviser (fx ss. 42, 301 og 356), fra gadeviser (fx ss. 25 og 103) eller fra teateraktuel musikdramatik (fx ss. 52, 146 og 170).

Som god skandinavist optog han desuden gerne melodier af samtidige eller blot lidt ældre

svenske komponister som Otto J. Lindblad (1809-64) (ss. 133 og 307) og Bernhard H. Crusell (1775-1838) (ss. 141 og 143).

Som god (sen-)romantiker viste Hostrup endelig folkemusikken positiv interesse og benyttede kendte folkemelodier fra en række lande: Danmark (fx ss. 206 og 240), Norge (s. 127), Sverige (ss. 261 og 343), Italien (ss. 122 og 323) og Spanien (s. 298).

Endelig må man ikke være blind for, at Hostrup selv kan have komponeret melodien til fx dialogvisen "Ha, hvad er det?" (s. 87f) mellem Klint og von Buddinge i *Gjenboerne*, evt. bistået af komponist-venner, der andetsteds har ydet originale bidrag til studenterkomediernes musik: C.J. Hansen (1814-75) (ss. 201 og 340) og Ernst Bruun (ss. 213, 258 og 328). Milieuet var musikalsk - for ikke at sige: musisk.

Idéindhold

Studenterkomediernes idéindhold kan angives med ét ord: *idealisme*. Grundlæggende for enhver idealistisk konstruktion, den være filosofisk eller litterær, er som bekendt dualismen eller den spændingsfyldte kontrast mellem en "lavere", materiel sfære og en "højere" immateriel, åndelig eller ideal, og hos Hostrup hersker der jo sjældent tvivl om, at det er studenternes opgave eller ligefrem kald at værne om og repræsentere Ideen og de åndelige værdier, hvilket kun er muligt under et vist mål af afsondring fra det materialistisk sindede borgerskab, de åndløse "Filistre". At en sådan afgrænsning ikke er ensbetydende med manglende kommunikation eller kontakt, demonstreres (helt ud i titlen) i *Gjenboerne*, hvis *happy ending* består i den nærmest symbolske forlovelse mellem studenten Basalt og smededatteren Rikke. En sådan (mulig) brobygning mellem materialitet og idealitet er af litteraturforskeren Erik M. Christensen ("Guldalderen som idéhistorisk periode", i: *Guldalderstudier. Festskrift til Gustav Albeck*, 1966, s.11-45) blevet benævnt "optimistisk dualisme"; den skulle være særlig karakteristisk for den såkaldte biedermeier-retning i dansk litteratur og kultur i det 19. århundrede. Såvel den principielle adskillelse som den faktiske forsoning mellem de to sfærer finder explicit udtryk i *Gjenboernes* slutningssang, hvor det hedder.

Paa Tankens Slot bor Studenten glad
og lever højt, som man kan vide,
han søber Nektar af Ideens Fad
og blæser saa ad det solide.

[...]

Men naar saa Udsigt til en Pigelil
i Gjenbovindvet er ham givet,
saa slaar Ideen ikke længer til,
saa styrter han sig ind i Livet.
(s. 127).

På grund af det mere komplekse sociale billede, der tegnes i *En Spurv i Tranedands* (jf. afsnit III. 1. d. ovenfor), må Ideens akademiske vogtere afgrænse sig til flere sider: opad mod pengenes og rangens forlorne "aristokrati" og nedad mod det forsimplede proletariat; også i dette tilfælde expliciteres forholdet i komediens slutningssang:

Her to forskellige Verdner repræsenterede staa,
der er den fine Portion og den anden *der*.
Begge, Filistre, halvslumrende gennem Livet gaa,
begge kun bejle til det, som er uden Værd.

[...]

Mellem dem begge Studenten sin skjulte Bolig har,
der han til Sandheden vier sit stille Liv.

(s. 244f).

En tilsvarende direkte forkyndelse af idealistiske værdier finder vi i *Eventyr paa Fodreisen* i scenen, hvor Ejbæk har formået den undvegne straffefange "Skriverhans" til at opgive sin kriminelle løbebane (III, 9); så forekommer flg. lidt patetiske replikskifte:

HANS. Om jeg vil [søge Gud]? Hør mig - jeg har gaaet og tænkt paa at komme bort, for at begynde forfra paa en anstændig Haandtering. Og jeg troede, at det hele var gjort dermed. Men nu ser jeg, der er mere at gjøre. Og jeg skal naa det - De skal have Glæde af mig. Lev vel! Gud velsigne Dem! (*Gaar ud ad Vinduet.*)

EJBÆK. Han er frelst - men jeg! Dog Gud være lovet! man har noget at leve for, selv om det jordiske Haab glipper.

(s.329).

Opførelser

Gjenboerne førsteopførtes den 20. febr. 1844 på Hofteatret i anledning af sammenslutningen af Studenterforeningen og Akademikum, en fra Regensen udgået akademisk læseforening, af hvilken Hostrup havde været medlem siden 1839, og som i stigende grad var blevet et forum for politisk opposition. Det har allerede været nævnt, hvorledes Kr. Mantzius, der varetog både løjtnantens og skomagerens (Ahasverus') roller, spillede stykket til succes; også den øvrige rollebesætning må forekomme interessant i eftertidens øjne: Blandt studenterskuespillerne sås matematikeren Adolph Steen (1816-86) som kobbersmeden, digteren Chr. K.F. Molbech (1821-88) som Klemme og filosofen Hans Brøchner (1820-75) som Søren Kirk/Torp. Denne premiere fandt sted på Hofteatret, som de forenede studenterforeninger havde fået kongens tilladelse til at benytte til lejligheden. Efter successen søgte og fik man tilladelsen udvidet til at gælde endnu et par aftner, så at man kunne gentage forestillingen for studenterne med deres damer (et forhold, der krævede visse for indforståede eller grove replikker ændret). Det blev af betydning, at også flere medlemmer af Det kgl. Teaters direktion overværede disse succes-opførelser på Hofteatret. Men inden *Gjenboerne* nåede frem på nationalscenen, er der grund til at hæfte sig ved endnu en privat opførelse, nemlig den, der på initiativ af en elev på Sorø Akademi, C. St. A. Bille (1828-98, den senere redaktør af *Dagbladet*) opførtes som skolekomedie dør i efteråret 1844 eller -45, eftersom stykket dermed blev kendt af Ingemann, der siden 1822 havde været lektor i dansk på stedet, og hvis digte jo var blevet snertet i komedien (nærmere herom i afsnit IV. 1.).

Ved skuespilleren Kr. Mantzius' mellemkomst - han havde selv i sept. 1842 med held debuteret som Erasmus Montanus på Det kgl. Teater - lykkedes det derpå at få stykket optaget dør, til at begynde med dog uden for sæsonen, nemlig ved sommerforestillingerne, hvor *Gjenboerne* dermed fik sin officielle premierere den 27. juni 1846 og spillede for fulde huse også den følgende sommer. Ved udgangen af 1847 indsendte Hostrup så manuskriptet til direktionen for at få en regulær antagelses- eller forkastelsesdom over det med henblik på dets optagelse på Det kgl. Teaters faste repertoire. Ansøgningen delte i nogen grad direktionens

medlemmer (der var jo trods alt tale om en studentspøg!), men den positivt indstillede fløj, tegnet af Jonas Collin, gik af med sejren, og *Gjenboerne* fik repremière som "fast" den 18. mrs. 1848, opnåede derefter 13 opførelser for så, under J.L. Heibergs periode som enedirektør, at blive holdt ude i seks år, ligesom det skete for Hostrups andre komedier; imens overlevede *Gjenboerne* på Kasino (1850-54); 1856 gik Heiberg af, og stykket og dets forfatter vendte tilbage til nationalscenen. På Det kgl. Teater har stykket siden været opført mere end 400 gange; Kr. Mantzius har siden haft så fremragende efterfølgere som Olaf Poulsen, Poul Reumert og Per Pallesen.

Også *En Spurv i Tranedands* opførtes oprindeligt for et rent studenter-publikum og på Hofteatret, nemlig til fastelavn 1846; på Det kgl. Teater indførtes stykket den 17. aug. 1848 og har dèr oplevet op mod 100 opførelser, men over det tredobbelte antal på privatteatrene.

Derimod fandt *Eventyr paa Fodreisen* direkte vej til nationalscenen, hvor det straks antoges og opførtes med succes medio maj 1848 med L. Phister (1807-96) som Skriverhans, C.N. Rosenkilde (1786-1861) som assessor Svale og selveste fru Heiberg som Johanne; sangspillet senere opførelsestal måler sig nu omtrent med *Gjenboernes*.

Øvrig dramatik

Gjenboerne var nok Hostrups gennembrud, men ingenlunde hans début som dramatiker. Inden da havde han, muligvis inspireret af sin deltagelse i dilettantkomedier, forfattet en række små sangfarcer, først *En Plade* og *Om Forladelse*; derpå, alle i 1839: *Regnvej* (senere med titlen: *Den Tredie*, omarbejdet og opf. på Casino 1853) og *Pyt!* (senere med titlen: *Den gamle Elsker*, privat opf. 1848, udg. 1852). Sidstnævnte indeholder, karakteristisk for Hostrup, flere Bellman(-musik-) lån (jvf. Jens Kr. Andersen: *Bellman og de danske guldalderdigtere*, 1996, s. 78f). Små studenterkomedier med revyagtigt aktualitetspræg er *Frøkenens Pris* og *Damernes Besøg* (begge fra 1840) samt *En Buk* (1841) og *Et Forspil* (1842).

Samtidig med og i kølvandet på studenterkomedierne kom en række større dramatiske arbejder til. Ældst i denne gruppe er vaudevillen *Intrigerne* (opf. i Studenterforeningen 1845, på Det kgl. Teater okt. 1846, udg. 1846), dog kun i en enkelt akt, med musik af den allerede nævnte C.J. Hansen. Dette stykke blev til i stor hast og for at redde den upraktiske forfatter ud af en øjeblikkelig pengeforlegenhed, på initiativ af den ligeledes ovenfor nævnte komponist Ernst Bruun (*Erindringer*, s. 150-52). Stykket foregår hos en materialistisk provinspræst, hvis højeste glæde i livet er en pibe tobak og et slag l'hombre, og som sælger sin datter Augusta til sin generationsfælle krigsråd Richter for et læs guano til præstegårdsjordens forbedring. Den morsomste blandt stykkets personer er dog præstens svigerinde, frk. Lundberg, en fhv. hofdame, der p.gr.a. sine erfaringer fra hoffet tiltror sig særlige evner for den virksomhed, der er blevet vaudevillens titel. Blandt flere andre indeholder *Intrigerne* det nok bedst motiverede Bellman-lån hos Hostrup, nemlig den berømte "l'hombre-verse" (her, s. 384-88), naturligvis til melodi af Fredmans epistel 42, "Rörande Kortspelet på Klubben" ("Ren Calad jag spår och tror"). Så fulgte *Æsthetisk Sands* (udg. og opf. på Det kgl. Teater 1849), *Soldaterløjer* (udg. og opf. på Det kgl. Teater 1850), *Tordenvej* (udg. og opf. på Det kgl. Teater 1851), *Mester og Lærling* (udg. og opf. på Casino 1852), *En Nat mellem Fjeldene* (udg. 1852), *Drøm og Daad* (udg. og opf. på Det kgl. Teater 1854) samt *Familietvist* (udg. og opf. på Hofteatret 1855). Med *Mester og Lærling* kommer der en ny tone ind i Hostrups dramatik, en større alvor, signaleret ved den i forfatterskabet nye genrebetegnelse "romantisk Sangspil", og nægtes kan det ikke, at navnlig slutningen af dette stykke præges af en ganske substantiel patos. Det drejer sig om personlighedskritik, og brodden rettes mod figurer som den populistiske og opportunistiske bladredaktør Grønholt, der viser sig at være skifting, udsat af ellefolket, og mod den naragtige

og selvoptagne digterspire Sophus Brink; de mangler begge kerne og gehalt i deres væsen.

Efter at Hostrup både var kulmineret med sine studenterkomedier og havde besluttet at hellige sig sin præstegering, genoptog han overraskende sin dramatiske produktion. De tre alderdomsværker *Eva* (udg. 1880, opf. på Det kgl. Teater 1881), *Karens Garde* (udg. og opf. på Det kgl. Teater 1886) og *Under Snefog* (udg. og opf. på Det kgl. Teater 1888), de to sidste lystspil, kommer dermed til at udgøre en tredje gruppe af dramatikken uden for studenterkomedierne.

I lyset af en senere tids kønsrolledebat og nyfeminisme kunne det muligvis være interessant at tage problemdramaet *Eva* i lidt nærmere øjesyn. Problemet er ægteskabet, og stykket indbyder dermed til sammenligning med Ibsens *Et Dukkehjem*, der var blevet udgivet og opført inden for samme år som *Eva*. Som bekendt ender *Et Dukkehjem* med, at Nora Helmer forlader børn og en mand, der med sin formynderiske patriarkalisme har forhindret hende i at følge sin samvittighed, "kærlighedens lov", fordi han sætter de borgerlige love og samfundshensyn øverst. Hos Hostrup ender konflikten mellem ægtefællerne proprietær Rønnov og Eva derimod i idyl og forsoning (her følges altså snarest den lykkelige slutning, Ibsen forfattede til de tyske teatre). Og der er nok at forsones. Eva er en kærlig og loyal hustru og en omsorgsfuld moder, der ikke ønsker parrets mindreårige søn fjernet fra hjemmet af hensyn til skolegang, sådan som Rønnov vil det. Da hun foruden disse 'gamle dyder' og 'familieværdier' er kendetegnet ved en kompromisløs personlig integritet, sættes hendes ægteskabelige loyalitet på prøve, da Rønnov betræder den politiske bane, kandiderer til Rigsdagen, og af sin partifælle, den mandschauvinistiske prokurator Hatting lokkes ud i pragmatisk opportunistisk i et spørgsmål om linjeføringen af et påtænkt jernbaneanlæg (generelt et stridsspørgsmål i lokalsamfundene i disse år, jvf. Vilh. Topsøe: *Nutidsbilleder*, 1878). Hendes måde at vise sin mand loyalitet på er at være hans kritiske samvittighed, hun er en oprigtig idealist, der kun respekterer ærlig overbevisning som handlingsmotiv ("Overbevisning" er et af tekstens højfrekvente nøgleord). Oven i spørgsmålet om oprigtighed i politik lægger sig spørgsmålet om ærlighed i kærlighed, aktualiseret af Evas gamle sympati for Rønnovs politiske rival, den folkelige Knudsen, og af Rønnovs forbigående betagelse af den konventionelt kvindelige fru Hatting (der finder alting "yndigt"). Evas idealer, der har forfatterens sympati og mod stykkes slutning udtrykkes med en aggressivitet, der ikke står tilbage for Noras hos Ibsen, ender med at sejre og afgive opskriften på det ideelle ægteskab.

Øvrig skønlitterær produktion

Hostrups ikke-dramatiske, men stadig skønlitterære værker er af lyrisk karakter, mest sange skrevet til bestemte anledninger, men også personlige digte. Et udvalg findes i ADL's her benyttede tekst-korpus af Hostrup (s. 455-82). De digte, der ikke indgik i dramatikken - og vaudevillesangene er nok hans bedste - samlede han selv i *Viser og Vers* (1852), *Sange og Digte fra tredive Aar* (1872) og *Sange og Digte fra de senere Aar* (1884); posthumt kom hans *Efterladte Digte* (1893). Den ældste samling opnåede en vis autorisation ved sin optagelse i det afsluttende bind af *Samlede Skrifter*, skønt forfatteren i sin efterskrift hertil, dateret "Hillerød, i Oktober 1865", beskedent betragter digtene som ikke "stort andet end Affaldet af min Høst" (*Samlede Skrifter* IV, 1865, p. 425). Den kraftige selvkritik er dog kun delvis berettiget.

Viser og Vers bar undertitlen "nogle Minder fra et Studenterliv", og mange af dem var da også skrevet til Regensfester og skandinaviske studentermøder, ligesom han heri fejrer sin årgangs studenterideologi (jf. afsnit III. 1.d. overfor). Som karakteristiske eksempler tør fremhæves drikkevisen "Nu er det stille; han har os forladt,/Solen, den gamle Urostifter" (her, s. 457f) og "Politisk Fastelavnsvise" (*Samlede Skrifter* IV, 1865, s. 313-15).

En institution, der i Hostrups biografi efterfulgte Regensen og Universitetet som poetisk inspirationskilde, var højskolen, særlig Vallekilde Højskole, hvortil han i Hillerød-årene knyttedes gennem højskolemanden Morten Pontoppidan (1851-1931); samtidig skifter digtenes forkyndelse fra studentikos liberalisme og skandinavisme til grundtvigiansk kristendom og nationalisme; det kendte "Frem, Bondemand, frem" (her, p. 460-62) hører herhen, ligesom de ofte fremhævede "Risbøgen" (her, p. 473-75) og "Vintersæden" (p. 475-78).

Blandt Hostrups personlige digte hedder det mest monumentale "Drøm og Liv" (her, p. 469-71) og er fra 1862. Med sine slutningslinjer "og gik der en Smule Digter tabt, /et Menneske blev bevaret" har det indbudt til biografisk tolkning, og man har heri set Hostrups egen afsked med digtningen til fordel for præstekaldet, skønt han selv protesterer herimod i den netop omtalte efterskrift til *Samlede Skrifter*.

Mange af Hostrups digte, især fra studentertiden, publiceredes oprindeligt enkeltvis i tidsskrifter og aviser, ofte under hans (for samtiden gennemskuelige) pseudonym Jens Kristrup (*Jens Christian Hostrup*). Han bidrog selv - i samme periode - til sanglyrikkens udbredelse ved, sammen med den senere embedsmand F. Hvass Lyngby, at udgive en *Regens-Visebog* (1848 [1847]).

Øvrige skrifter

Hostrup var, især som ældre, produktiv i flere genrer, som ikke kan kaldes litterære i streng forstand, men hvor hans ved dramatik og lyrik øvede pen kom ham til gode. Som præst udgav han flere prædikensamlinger, *Prædikener* (1866, adskillige udgaver) og *Opstandelsen og Livet* (1883). Hans prædikentone er, som man kan vente hos en grundtvigianer, på én gang jævn og varm. Under inspiration fra højskolen holdt og udgav han en række *Folkelige Foredrag* (1882). De er unægtelig meget populære; den villedede enfoldighed lurer. Læser man foredragene i den foreliggende, trykte form, som essays, forekommer prosastilen ganske net i sin jævnhed, men en smule anonym. Et fremherskende emne for disse foredrag er folkeminder: gamle danske ordsprog, folkeviser, sagn, og eventyr, men det siger sig selv, at jo mere pastor Hostrup fortolker denne ur-litteratur grundtvigiansk og altså nærmer sine fortolkninger til prædikerne, des mere må de tabe i folkloristisk (og litterær) interesse.

I sine sidste år skrev Hostrup som nævnt, under kamp med tiltagende blindhed, sine *Erindringer fra min Barndom og Ungdom* (1891), posthumt suppleret af fru Elisabeth, der pietetsfuldt udgav *Senere Livserindringer* (1893) i mandens navn og med en selvudslettende efterskrift. Heri fortæller Hostrup ligefremt og detaillert om sin opvækst, Regentid, tidligste venskaber og digtning samt om dennes modtagelse og afgiver herunder et væld af personal-, litteratur- og teaterhistoriske oplysninger, bl.a. sådanne, der *kun* findes her. Værket har dermed interesse som kildekrift samtidig med, at det giver et charmerende og underholdende tidsbillede, fortalt af en iagttagere, der har oplevet mange væsentlige begivenheder i kultur- og samfundsliv på nærmeste hold. Det tåler at læses fra ende til anden og fortjener genudgivelse - med register!

Forfatterskabets efterliv

- [- som litteratur](#)
- [- som skuespil](#)

- som litteratur

I en række tilfælde er vi i stand til at følge samtidens reaktioner på Hostrups debut. I afsnit III. 1. g. blev det anført, at forfatterens ansøgning om optagelse af *Gjenboerne* på Det kgl. Teaters faste repertoire delte direktionen. Skønt flere af direktionsmedlemmerne havde overværet studenteforestillingerne på Hofteatret, havde de i denne situation (ved årsskiftet 1847/48) et tilsendt manuskript at votere ud fra; de skulle med andre ord bedømme komedien som *litteratur*. Bedømmernes responsa er bevaret og gengives i uddrag af Oskar Schlichtkrull (*Studier over C. Hostrups Genboerne*, 1912, s. 49 f). Teatershefen, ceremonimester G. Levetzau (1782-1859) afviste stykket med, "at det ei alene overhovedet [er] det kongelige Teater uværdigt at give Noget, der, som en Spas, først [er] opført i Studenterforeningen og siden paa Provinsteatrene, men at det tillige kunde blive meget ilde optaget af baade Hoffet og den dannede Verden, hvis Directionen tillod sig at opvarte dem med saadanne Studenterløier, som vilde give en raa og plat Tone Indgang paa den nationale Scene." (anf. skrift, s. 49). Embedsmanden Jonas Collin (1776-1861) skriver derimod, muligvis med opbakning fra kronprinsen (den senere Frederik VII), der havde set stykket i Odense og moret sig fortræffeligt: "Gjenboerne vilde blive et meget godt Stykke for det sædvanlige Søndagspublikum. - Det gjorde meget Lykke ved Sommerforestillingerne, hvor de Forandringer, som findes i vedlagte Exemplar, vare foretagne. [...] Jeg tillader mig altsaa at foreslaa, at det optages paa Teatrets Repertoire." (smst., s. 50) - og argumenterer altså klogt ud fra teatrets egne interesser. Et tredje direktionsmedlem, orientalsk og embedsmanden J.G. Adler (1756-1834), skrev rent ud: "Jeg haabede at være bleven frie for de Gjenboere; de ere mig i hver Maade ubehagelige" (smst., s. 50), men blev altså underkendt.

Samtidige reaktioner med en særlig subjektiv vinkel kommer naturligvis fra digterkolleger, som havde fået et personligt hib i *Gjenboerne*, så som omtalen af H.C. Andersens fremtoning og Ingemanns "smægtende Melodier" (s. 46) i I, 9 (scenen med Ahasverus), ligesom hele Kierkegaard- parodien i kraft af figuren Søren Kirk/Torp. De ramte personers reaktioner er skriftligt bevidnet (se Schlichtkrull, anførte skrift, s. 42-47). Fra den svenske liberale, skandinavistiske forfatter og publicist O.P. Sturzen-Becker (1811-69) har vi en begejstret, udførlig omtale af stykket (*Hinsidan Sundet*, 1846, I, s. 80-86), der danner en positiv kontrast til den aldrende, konservative teaterchef Heiberg, der giver Hostrup flg. begrundelse for at holde hans studenterkomedier ude fra Det kgl. Teater, at de har "et saa specielt localt Præg og røber en saa particulær Oprindelse, at de udentvivel egner sig bedre for private Forestillinger end til at fremstilles paa et offentligt Theater." (brev nr. 708 af 31. maj 1850, Morten Borup (udg.): *Breve og Aktstykker vedrørende Johan Ludvig Heiberg III*, 1949, s. 272).

Den interesse, forfatterskabet har været genstand for siden sin kulmination omkr. 1850 og siden forfatterens død 1892, aflæses med størst præcision - også kronologisk - ved en mønstring af eftertidens genudgivelse og etablering af samlede eller kommenterede udgaver af hans værker. Som det fremgik ovenfor (afsnit III. 3.), kunne Hostrup selv redigere og kommentere sine *Samlede Skrifter* I-IV, 1865. Da var *Poetiske Skrifter* I-VI (bd. VI som supplementsbind), 1852-65, netop afsluttet; begge udgaver rummer hele dramatikken indtil udgivelsestidspunktet + *Viser og Vers*. Den mere selektive udgave af *Komedier* I-III (1. udg. I-V) kom i 1. udg. fra 1852, derpå i nye udgaver frem til 7. udg., 1918. Med hensyn til Hostrups plads i gymnasiets litteraturundervisning oplyser Torben Frische (*Dansk litteratur i gymnasiet 1910-71*, 1977), at *Gjenboerne* (men kun denne) nok har været læst og opgivet til examen i begyndelsen af den registrerede periode, medens Hostrup ikke er berettiget til indplacering på listen over de 23 forfattere, der har leveret de mest læste hovedværker. Hvordan dette nu end forholder sig, udsendte Dansk lærerforeningen sin udgave af *Gjenboerne* ved O. Schlichtkrull i 8 oplag fra 1945 til 1964.

- som skuespil

Pressens modtagelse af *Gjenboerne* ved de ældste opførelser på Det kgl. Teater påkalder sig en særlig interesse, fordi det oprindelige studentepublikum her for første gang blev udvidet til at omfatte det borgerskab, komedierne havde fremstillet og omtalt som 'filistre'. Hvordan blev reaktionen på *det*? Svaret er: overraskende positiv, som det ses af *Berlingske Tidende* 29. juni 1846 og 15. juni 1847 samt af *Kjøbenhavnsposten* 29. juni 1846. Alle anmeldelser rapporterer om unisont bifald og stabil succes for stykket ved sommerforestillingerne, men recensenterne giver også gerne deres eget bidrag hertil: Hostrup er "et meget lovende dramatisk Talent" (*Berl. Tid.*, 29.6.46, s. 1, sp. 2), stykket er, skønt det stadig bærer lidt præg af studenterscene, "et Arbejde af ikke liden Værdi" (*Berl. Tid.* 15.6.47, s. 1, sp. 4), samtidig med, at "Det er Noget Publikum kan forstaae, deraf gaaer intet tabt, det er friske Billeder ud af Nutidens Liv, der tiltale saaledes som Holbergs i hans Tid." (*Kjøbenhavnsposten*, s. 1, sp. 2). Rosen betyder imidlertid ikke, at disse anmeldere savner blik for komediernes idé og det dermed forbundne mulige konfliktstof af social og kulturel art: "Aandens Conflict med Philisteriet og det Spidsborgerlige er det, herom det bevæger sig." (*Berl. Tid.* 29.6.46, s. 1, sp. 2), "Stykket er oprindelig skrevet til en privat Forestilling for Studenterne og derfor skulde man maaskee have ventet, at det borgerlige Philisteri deri var fremstillet noget overdrevent, for at hæve det frie Studenterliv, som "Herrerne i Aandernes Rige" føre; men det er ikke saa [...] Basalt [...] er allerede kommen til det Punkt, hvor Studenten fra Ideernes Rige slaar en Bro over til det tørre Hverdagsliv, hvor han tænker paa Giftermaal og Embede, og endelig som Familieled [dvs. familiemedlem] synker i Armene paa Spidsborgerligheden; derfor er Stykkets Point ogsaa en Forlovelse mellem Basalt og hans Gjenboerske og forrige Elev i Religion, Kobbersmeddatteren, hvortil samtlige Studenter paa det hjerteligste gratulere." (*Kjøbenhavnsposten*, 29. 6. 46, s. 1, sp. 2). For de tre studenterkomediers skæbne på teatrene blev der redegjort ovenfor (afsnit III.1. g. og her). Som det fremgik, var der tale om en succeshistorie. Den karakteristisk lader sig langt fra udstrække til Hostrups øvrige dramatik. Af de stykker, der ovenfor (afsnit III.2.) omtaltes som opført på Det kgl. Teater, har *Soldaterløjer* og *Intrigerne* opnået anselige opførelsestal, nemlig hhv. 203 og 125 gange frem til 1975, *Under Snefog* og *Karens Garde* har i samme periode klaret sig med hhv. 53 og 30 opførelser; de øvrige har ikke været opført i det 20. årh. og må anses for udspillede. For alle Hostrups skuespil gælder det, at den altovervejende hovedpart af opførelserne finder sted i det 19. årh. (Tallene er baseret på: A. Aumont & E. Collin: *Det danske Nationaltheater 1748-1889 I-V*, 1896-99, samt G. Leicht & M. Hallar: *Det kongelige Teaters repertoire 1889-1975*, 1977).

Tekstoplysninger

Hostrup hører til de forfattere, som gerne retter i deres oprindelige tekst, når særlige hensyn kræver det. Han er tilmed bevidst om sådanne ændringer og fortæller gerne selv om dem og om sine motiver for at foretage dem. Det har allerede været omtalt, hvorledes han i *Gjenboerne* udskifter navne "Søren Kirk" med Søren Torp" for ikke at lægge sig unødigt ud med modellen. Redegørelsen herfor står at læse i Hostrups *Erindringer* (s. 142f), og i samme værk får vi at vide, at komedien udsattes for et par purificeringer, da dens publikum skiftede fra alene at bestå af studenter til at være "blandet", dvs. omfatte damer (ibid., p. 136f). Ligeledes anfører Hostrup selv i sin efterskrift til *Samlede Skrifter* (1865, IV, p. 425), hvorfra der allerede har været citeret ovenfor, at han i denne udgaves version af *Gjenboerne* har opretholdt en tidligere foretagen rettelse i III, 3, hvorved Klint gøres til mediciner (rettelsen er blevet respekteret i senere udgaver, incl. den her i ADL benyttede), ligesom han påpeger et par redaktionelle, scenisk motiverede indgreb i *En Spurv i Tranedands* og i *Mester og Lærling* og indrømmer omfattende forkortelser i *Tordenvej*. Alle de nævnte værker foreligger principielt i forskellige redaktioner - og andre værker risikerer at gøre det, da forfatteren jo ikke har nogen forpligtelse til at anføre samtlige foretagne rettelser. Der er nok at tage sig i vare for som analytiker og udgiver af Hostrup.

Imidlertid foreligger der ingen kritisk-filologisk udgave (med tekstvarianter etc.) af Hostrups værker (endnu), skønt der med hensyn til *Gjenboerne* er blevet udført et væsentligt forarbejde hertil af Oskar Schlichtkrull (nævnt ovenfor i sin egenskab af Dansk lærerforenings-udgiver af samme komedie), der i sin monografi *Studier over C. Hostrups Genboerne* (udg. af Dansk lærerforening, 1912) bringer en fuldstændig variantfortegnelse med registrering af enhver afvigelse mellem den på afhandlingens affattelsestidspunkt sidst trykte tekst og et af Schlichtkrull fremdraget manuskript, sandsynligvis et suffløreksemplar, der er blevet anvendt ved prøverne og den første Hofteater-forestilling (s. 99 - 157).

Annoteret bibliografi

[Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi](#)

- [Udgaver](#)
- [Behandlinger af forfatterskabet](#)

Udgaver

Samlede udgaver som *Poetiske Skrifter* I-VI, 1852-65, *Samlede Skrifter* I-IV, 1865, og *Komedier* I-III (V), 1852-86 (7. udg. 1918) samt Dansk lærerforeningsudgaver af *Gjenboerne* (1. -8. opl., 1945-64) har været anført ovenfor (afsnit IV) som vidnesbyrd om samtidens modtagelse af og eftertidens interesse for forfatterskabet. *Samlede Skrifter* har været sanktioneret, måske endda besørget, af Hostrup selv, jvf. hans flere gange ovenfor benyttede efterskrift hertil. Senere udgaver (undtagen Schlichtkrulls) har været præget af en noget principløs normalisering af ortografien (selv i titlerne!) og manglende explicitering af (og bevidsthed om) tekstgrundlaget. Dette gælder også den af ADL her præsenterede tekst, *Komedier og Digte*, 1954, ved H. Topsøe-Jensen, for hvem sådan skødesløshed ellers ikke er karakteristisk; denne udgiver har derimod forsynet bogen med en yderst indholdsrig og indsigtfuld indledning. Musikken til *Gjenboerne* og *En Spurv i Tranedands* blev oprindeligt udgivet før teksterne (hhv. 1844 og 1846) og melodierne til disse og andre af Hostrups vaudeviller/sangspil (gen-)udgivet i *Musiken til Hostrups Komedier* (u.å.) og Erik Bøgh: *Den danske Vaudeville* I-III ([1919]), men i alle tilfælde lader angivelserne af de musikalske kilder meget tilbage at ønske med hensyn til udførlighed og præcision. En moderne udgave, evt. blot af de vigtige studenterkomedier, som kunne råde bod på de hidtidige udgavers filologiske mangler og til gengæld udnytte ikke mindst O. Schlichtkrulls foreløbige resultater, må derfor anses for ønskelig

Af Hostrups *Breve fra og til C. Hostrup* er der udgivet et udvalg ved Elisabeth Hostrup (1897).

Behandlinger af forfatterskabet

Den ældste nogenlunde omfattende behandling af Hostrups forfatterskab skyldes Georg Brandes, hvis essay om digteren, angiveligt fra 1868, har fundet optagelse i *Samlede Skrifter*. (*Danmark*, 1919, II, s. 216-34). Enhver med blot overfladisk kendskab til Brandes' litterære og kulturpolitiske program på den ene side og til de værdier, Hostrup propagerede gennem hele sit skribentliv, på den anden, må undre sig over, med hvilken alvor og anerkendelse Brandes skriver om Hostrups forfatterskab. Essayet falder i fire afsnit, om *Gjenboerne* (s. 216-20), om *En Spurv i Tranedands* (s. 221-26), om *Eventyr paa Fodreisen* (s. 226-32) og om *Mester og Lærling* (s. 232-34). Som man ser, lægger allerede Brandes hovedvægten på de tre studenterkomedier, om hvilke han ytrer sig uforbeholdent positivt. En ny overraskelse venter, når man ser, med hvilken begrundelse Brandes afvinder Hostrups værker denne positive interesse: Disse opfattes

som i sjælden grad *realistiske*: "Hostrups Poesi ligger ikke, som saa megen anden, posende med stor Folder udenom det virkelige Livs Skikkelser, men slutter saa sikkert og tæt omkring dem, at vi, med det samme vi fordyber os i den, faar Besked om Livets virkelige Former. [...] Siden Holberg har Ingen leveret os et saadant Galleri af sin Samtid. (s. 216). I Hostrups figurtegning beundrer Brandes især dennes sans for "det herskende", det karakteristiske enkeltræk, "som betegner Standpunktet og Standen" (smst.), Taines 'facuété maîtresse'. Navnlig fremhæves Hostrups replikindividualisme, det sagtes naturlige mundtlighed, hvorved han nærmer sig H.C. Andersen. "Hostrup er den Troeste blandt de Tro." (s. 218). Det er med beklagelse, at Brandes konstaterer, at Hostrups "Mesterværk" (s. 220) *Gjenboerne* for Brandes' samtid må forekomme passé: "Men ak! Det er ikke mere ret Komædie for os, vi har ikke det samme Sind som de, for hvem det blev skrevet; dets Handling os allerede nu vel barnlig, Personerne er allerede ikke mere vore Samtidige, Stykket tilhører som Kulturbillede Historien." (smst.). *En Spurv i Tranedands* lovpriser på bekostning af Heibergs vaudeviller; Hostrup ses som denne komædies forfatter "foruden at være den yngste tillige [at være] den ungdommeligste af vore Lystspildigtere [...] selve Ungdommen er Hostrups Geni" (s. 221), men også for Hostrups etiske gehalt, hans "Lidenskab for Sandhed" (s. 225) har Brandes et sikkert blik, og à propos *Eventyr paa Fodreisen* hedder det i forlængelse heraf: "Det er Hostrups rettroende Lidenskab for god Disciplin paa det moralske Omraade, der betegner ham som Led i den samme Generation af danske Forfattere, til hvilken Frederik Paludan-Müller og S. Kierkegaard hører, som har bragt ham til at samle saa meget oprørende Stygt [Vermund og fru Krans] i et Hjørne af et Lystspil." (s. 227).

Den kronologisk næst følgende behandling af Hostrup skyldes den litteraturhistoriske skribent Otto Borchsenius (1844-1925, uden afsluttende universitetsexamen, men med titulært professorat), der i sin artikelsamling *Hjemlige Interiører* (1894) leverer et omfattende forfatterportræt (s. 256-349), personligt udformet på grundlag af Borchsenius' mangeårige venskab og samarbejde med Hostrup. I modsætning til Brandes lægger Borchsenius hovedvægten på den ældre Hostrups skrifter og virksomhed, der bl.a. belyses gennem optryk af talrige breve, der derigennem for første gang kom til offentlighedens kundskab.

En egentlig biografi er leveret af Hostrups søn, højskolemanden Helge H.: *J.C. Hostrup. Hans Liv og Gerning* (1916).

I gængse litteraturhistoriske fremstillinger indtager Hostrup gerne en selvfølgelig plads, men i anden række. Udførligst og mest indforstået behandler Vilh. Andersen ham i *Illustreret dansk Litteraturhistorie* IV, 1924, over fjorten tætte sider (s. 606-19); året efter ofrer Hans Brix ham en håndfuld - utvivlsomt lettere tilkomne - sider i sin *Danmarks Digtere* (1925) og slutter med den indlysende karakteristik: "Hostrups Studenter-Komædier og Studenter-Viser har levende bevaret Mindet om det raske og ungdomsfro Studentervæsen, saaledes som det ytrede sig i Latinervældens sidste Dage her i Landet." (s. 331). F. J. Billeskov Jansen placerer i *Danmarks Digtekunst* III (1964) pligtskyldigt studenterkomædierne, *Mester og Lærling*, *Feriegjæsterne* og de kendteste digte under deres respektive genre-rubrikker. I Politikens *Dansk litteratur historie* II (1965) kan Peter P. Rohde nøjes med under to sider til Hostrup, der sammen med Kr. Arentzen, Chr. K.F. Molbech, Vilh. Bergsøe, Chr. Richardt og H.V. Kaalund afhandles under overskriften "Efter-Romantikere og Før-Naturalister" (s. 696-98). I den nyeste samlede fremstilling introduceres Hostrup med ordene: "Tiden omkring 1848 blev brydningsår mellem gammelt og nyt. I første omgang sejrede det gamle, som *Jens Christian Hostrup* (1818- 92), trods et umiskendeligt demokratisk anstrøg, overvejende blev repræsentant for." (Poul Aaby Sørensen i Gyldendals *Dansk litteratur historie* V, 1984, s. 263).

Kun to litteraturhistoriske fagmænd har bidraget til, hvad der næppe endnu tør benævnes en eksisterende Hostrup-forskning, nemlig de allerede omtalte H. Topsøe-Jensen og O.

Schlichtkrull. Af førstnævnte foreligger en forbilledlig veldisponeret og informationstæt Hostrup-artikel i *Dansk biografisk Leksikons* 2. udg., den synes at have udgjort et grundlag for hans indledning til udgaven af Hostrup: *Komedier og Digte* (1954, jvf. afsnit VI. 1 ovenfor). Schlichtkrull synes at have specialiseret sig i *Gjenboerne*, af hvilken han har besørget den meget benyttede Daneklærerforeningsudgave (jf. afsnit IV. 1. ovenfor), og om hvilken han har affattet den grundige monografi *Studier over C. Hostrups Genboerne* (1912, jvf. afsnit V), den til dato eneste fagvidenskabelige behandling af Hostrups forfatterskab.